

Mr. Alija Lapo

UTICAJ GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA NA RAZVOJ DEMOKRATSKIH ODNOSA U OSNOVNIM ŠKOLAMA BPK GORAŽDE

Uvod

Danas demokratija predstavlja jedan od najčešće isticanih produkata društva kojim se ponosi svaka slobodna demokratska zemlja. Svi se nalazimo u procesu opšte demokratizacije socijalnih, ekonomskih, političkih, kulturnih i drugih odnosa sa ciljem izgradnje pravednijeg društva i integracije u evropske i svjetske tokove, baviti se pitanjem demokratskih odnosa u školi postaje izazovom kojim će se prije svega ukazati na značaj i vrijednosti demokratizacije ukupnih odnosa u školi kao i na prednosti koje osigurava demokratski pristup razvoja škole.

Demokratizacija obrazovnog sistema, odgojnih i obrazovnih institucija i samog odgojno-obrazovnog procesa u njegovim kako formalnim tako i neformalnim vidovima je istovremeno i cilj i strateški pravac. Ipak demokratizaciju obrazovanja treba posmatrati u širem društvenom i političkom kontekstu, a ne samo kao proces promjena koje se dešavaju u obrazovnom sistemu. U posljednje vrijeme ovo pitanje dosta je aktuelno i u teoriji i praksi, jer demokratski odnosi u školi imaju veliki značaj kako bi ukupni rezultati škole bili što bolji.

Unaprijeđivanje i proučavanje demokratskih odnosa i demokratskih postupaka u odgojno-obrazovnom radu je veoma složeno pitanje, kako same pedagoške teorije tako i pedagoške prakse.

Ovo složeno pitanje ne može se posmatrati samo praćenjem ili analizom pojedinih odnosa u odgojnom radu kao što je odnos nastavnika i učenika u nastavi ili odnos upravljačkih struktura škole i nastavnika ili roditelja. Ovo pitanje se mora posmatrati i analizirati mnogo šire i temeljitije nego što to na prvi pogled izgleda.

Problem demokratizacije škole i danas je u centru pažnje društvenih i pedagoških krugova u vodećim zemljama svijeta. Svi oni koji se bave ovim pitanjem zajedničkog su stava da je neophodna modernizacija školskog obrazovanja koja će donijeti društveni progres. Dio modernizacije svakako je i demokratizacija ukupnih odnosa u školi. Jedan od temeljnih ciljeva svakog obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava nije samo dati učenicima znanje, razumijevanje i vještine, nego ih također osposobiti spremnošću na poduzimanje mjera u društvu u odbrani i promicanju ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Sa ciljem doprinosa ovoj temi malo bliže ćemo se baviti uticajem građanskog obrazovanja na ukupan razvoj demokratskih odnosa u školama BPK Goražde.

Građansko obrazovanje odnosno obrazovanje za demokratiju i ljudska prava u školama Bosansko-podrinjskog kantona Goražde svoje početke bilježi u 1996. godini a već naredne 1997.g. prvi put učenici osnovnih škola počinju raditi na Projektu građanin. Sadržaji iz ove oblasti realizuju se u okviru odjeljske zajednice u 1998.g. kako u osnovnim tako i u srednjim školama BPK Goražde. Već 2000/01 školske godine predmet postaje obavezan u osmim razredima osnovne i trećim razredima srednje škole. Od navedene školske godine predmet je obavezan, a učešće učenika u Projektu građanin postalo je prepoznatljivo za cijeli kanton. PG se realizuje u svim razredima gdje se izvodi predmet i svi razredi izađu na školska takmičenja, a pobjedničke ekipe učestvuju na kantonalnim takmičenjima i državnim smotrama

Teorijski pristup problemu

Značajne kvalitetne promjene sa ciljem demokratizacije odnosa u škole već se dešavaju, ipak čini se više u praksi nego što se ovim pitanjem bavi pedagoška teorija. "Pedagoška teorija treba se intenzivnije baviti pitanjem demokratizacije odnosa u školi, kako bi se u prvom redu stručni radnici škole osposobili da se slobodnije i samostalnije uključe u ove procese, a što će rezultirati vidljivijim i bržim procesima demokratskih promjena te izgrađivanja demokratskih odnosa u školi. Savremena škola treba da se zasniva na demokratiji i slobodi kao uslovima za mnogostruki razvoj svake ličnosti. Ona mora da osposobi učenike da kritički misle, da slobodno govore i iznose svoje misli, da ih argumentuju i brane." (Banjac, 2007.,str.15.)

Ako smo konstatovali se tradicionalna škola mijenja i da je jedan od pravaca njenih promjena ka demokratskoj i kvalitetnoj školi tada je potrebno nešto više reći kakva je to demokratska škola. To bi bila škola u kojoj učenici, roditelji i drugi zainteresovani imaju pravo učestvovati u procesu odlučivanja i imaju veliku ulogu prilikom stvaranja pravila i upravljanja školom. Takav način rada je potpuno razumljiv s obzirom da je škola institucija u kojoj mladi ljudi provedu veći dio svoga života i trebali bi imati pravo odlučiti kakvu školu žele. Inicijatori demokratskog obrazovanja ne zaustavljaju se samo na poboljšanju uslova u školama i mijenjanju tog sistema, oni žele djelovati na cijelo društvo – njima je krajnji cilj demokratsko društvo, a to se može postići demokratskim obrazovanjem.

Pregled dosadašnjih istraživanja

Ne može se reći da pitanje demokratije u školama i demokratizacije škole do sada nije bilo predmetom izučavanja i istraživanja i da mu se nije posvećivala pažnja.

Vrlo obimno i kvalitetno istraživanje, je istraživanje autorica Vedrane Spaić Vrkaš i Rahele Džidić obavljeno u školskoj 2010/11 godini a čiji su rezultati objavljeni i prezentirani oktobra 2011.g. odnosi se na Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava u Bosni i Hercegovini. Ovo istraživanje imalo je za cilj utvrditi stanje, učinke, poteškoće i prijedloge za unaprijeđenje nastave demokratije i ljudskih prava u srednjim školama. Ipak ovo istraživanje nije se bavilo pitanjem vrijednosti demokratizacije samih odnosa u školi kao demokratskoj zajednici.

Problem istraživanja

Ovaj rad istražuje koliko su razvijeni demokratski odnosi u školi. Demokratija se posmatra kao instrument u sagledavanju stanja i razvoja odnosa u školi i obrazovanju. Odnosi u školi kao glavna tema ovog rada, biće istraživani sa više aspekata. U dosadašnjim istraživanjima kvalitet rada škole mjerio se kvantitativnim pokazateljima koji su pružali informacije o uspjehu učenika ili broju odličnih ili broju učenika sa slabim ocjenama ili broju kažnjenih učenika i sl. Ovo istraživanje želi staviti, akcent na stepen i kvalitet svjesnog učešća učenika u izgradnji i održavanju odnosa u školi.

Problem ovog istraživanja je utvrditi u kojoj mjeri su učenici i nastavnici uključeni u razvoj demokratskih odnosa u školi

Predmet istraživanja

U empirijskom smislu, predmet našeg istraživanja obuhvataju stavove i mišljenja učenika, nastavnika, roditelja i drugih aktera koji učestvuju u životu i radu škole o odnosima i stepenu razvoja demokratije u školama

Dakle, predmet istraživanja ovog rada je utvrđivanje povezanosti ključnih građanskih znanja i vještina učenika i nastavnika sa nivoom razvijenosti demokratskih odnosa u školi

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ustanoviti u kojoj su mjeri građanska znanja i vještine učenika i nastavnika povezane sa nivoom razvijenosti demokratskih odnosa u školi.

Želimo utvrditi koje su to vrijednosti demokratske škole koje direktno utiču na nivo demokratskih odnosa u školi. Želimo utvrditi koliko je građansko obrazovanje uticalo na razvoj demokratskih odnosa u osnovnoj školi. Također želimo istražiti kako se u praksi, u školskom ambijentu, njeguju demokratski odnosi i pravila od strane glavnih subjekata i učesnika obrazovnog procesa.

Na kraju, namjera nam je da daljom teorijskom analizom utvrdimo činjenice koje govore u prilog promjene školskog konteksta koji je neophodan kako bi se škola prilagodila razvojnim potrebama pojedinca i lokalne zajednice kao i činjenice koje govore protiv istog.

Hipoteze istraživanja

Hipoteze koje se ovdje predstavljaju usko su povezane sa ciljevima i zadacima proučavanja i istraživanja.

Opšta hipoteza ovog istraživanja glasi: Pretpostavlja se da su građanska znanja i vještine učenika i nastavnika značajno povezane sa nivoom demokratskih odnosa u školi.

Pothipoteze

1. Usvojenost građanskih znanja, razvijenost vještina i vrlina učenika značajno je povezana sa stepenom razvijenosti demokratskih odnosa u školi.
2. Nenasilna komunikacija i aktivna participacija učenika značajno je povezano sa stepenom razvijenosti demokratskih odnosa u školi
3. Motivisanost učenika za učenje i kritičko mišljenje statistički je značajno povezana sa stepenom razvijenosti demokratskih odnosa u školi
4. Morala razvijenost učenika je statistički značajno povezana sa stepenom razvijenosti demokratskih odnosa u školi

Metode i tehnike u istraživanju

U ovom istraživanju primjenjuju se sljedeće metode:

1. Metoda teorijske analize.
2. Servej metoda.
3. Deskriptivna metoda.

Istraživački instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja, podatke ćemo prikupljati pomoću anketnog upitnika. Upitnik je konstruisan od četiri skale kojima se ocjenjuje učestalost određenih tvrdnji i pojava. Osim toga na kraju upitnika ispitanici će imati mogućnost da dopune odgovore i daju komentare na odnos učenika i nastavnika

1. Skala vrijednosti građanskih znanja, vještina i kompetencija (test osnovnih građanskih znanja)
2. Skala vrijednosti nenasilne komunikacije
3. Skala motiviranosti za učenje i kritičko mišljenje
4. Skala morale razvijenosti učenika

Uzorak ispitivanja

S obzirom da se radi o istraživanju čiji je cilj ustanoviti i interpretirati da li su odgojne vrijednosti statistički značajno povezane sa nivoom razvijenosti demokratskih odnosa u školi istraživanje ćemo obaviti u tri osnovne škole Bosansko-podrinjskog kantona od kojih su dvije gradske i jedna prigradska škola. Populacija učenika je ukupan broj učenika treće trijade (sedmi, osmi i deveti razred) u spomenute tri škole.

Uzorak je 220 učenika devetog razreda iz tri osnovne škole.

Populaciju nastavnika čine svi nastavnici predmetne nastave koji rade u sedmim, osmim i devetim razrednima. Uzorak je 45 nastavnika predmetne nastave u devetim razredima

Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja, podatke smo prikupljali pomoću anketnog upitnika. Upitnik je konstruisan iz nekoliko skala i testova kojima se ocjenjuje učestalost određenih tvrdnji i pojava. Osim toga, na kraju upitnika ispitanici su imali mogućnost da dopune odgovore i daju komentare na odnos učenika i nastavnika.

Anketni upitnik korišten u istraživanju se sastoji iz nekoliko dijelova:

- Skaler za utvrđivanje nivoa demokratskih odnosa (SDO);

- Skaler za utvrđivanje građanskih znanja (SUGZ);
- Skaler za utvrđivanje građanskih vještina i vrlina (SzUGVV);
- Skala procjene nasilne i nenasilne komunikacije i rješavanja konflikata (SpNiNKRK);
- Skala procjene motivacije učenika (SPMU);
- Test kritičkog mišljenja (TKM);
- Skala procjene moralnog ponašanja (SMP);
- Test poznavanja značenja moralnih osobina (TMO).

Mjerne karakteristike instrumenata su utvrđene i provjerene te zadovoljavaju metodološke kriterije.

Rezultati

Opšta hipoteza: Pretpostavlja se da su odgojne vrijednosti (građanska znanja i vještine; nenasilna komunikacija i aktivna participacija, učenje i kritičko mišljenje i moralna razvijenost učenika) značajno povezane sa nivoom demokratskih odnosa u školi

Rezultati dobijeni statističkom analizom ukazuju na činjenicu da opštu hipotezu, u kojoj pretpostavljamo da su odgojne vrijednosti (građanska znanja i vještine; nenasilna komunikacija i aktivna participacija, učenje i kritičko mišljenje i moralna razvijenost učenika) značajno povezane sa nivoom demokratskih odnosa u školi, možemo sa sigurnošću da prihvatimo.

NAPOMENA: REZULTATI ISTRAŽIVANJA: STATISTIČKE ANALIZE, TABELE, GRAFIKONI I DRUGO ZBOG OBIMNOSTI BIT ĆE PREZENTIRANI NA KONFERENCIJI.

ZAKLJUČAK

Na osnovu cjelokupnog uvida u rezultate primjenjenih metoda istraživanja, rezultata obrade podataka, teorijskih razmatranja, te analizi i kondenzaciji mjernih instrumenta, možemo izvesti nekoliko zaključaka o demokratizaciji ukupnih odnosa u školi i njenom uticaju na nivo razvoja odgojnih vrijednosti kod učenika.

Kao empirijski primjer i ilustraciju našeg istraživanja uzeli smo da analiziramo stanje u pojedinim školama na području Bosansko-podrinjskog kantona. U istraživanju je korišteno nekoliko mjernih instrumenata za učenike i nastavnike. Istraživanjem su obuhvaćene 3 škole sa ukupno 264 ispitanika. Predmet istraživanja smo postavili kao težnju da istražimo, analiziramo, utvrdimo i saznamo povezanosti ključnih odgojnih vrijednosti (građanska znanja i vještine; nenasilna komunikacija i aktivna participacija, učenje i kritičko mišljenje i moralna razvijenost učenika) sa nivoom razvijenosti demokratskih odnosa u školi. Naš zadatak je da školu posmatramo prvenstveno kao društvenu grupu, a manje kao državnu (društvenu) instituciju.

Glavna hipoteza u našem istraživanju odnosi se na pretpostavku da su odgojne vrijednosti odnosno vrijednosti koje razvija građansko obrazovanje (građanska znanja i vještine; nenasilna komunikacija i aktivna participacija, učenje i kritičko mišljenje i moralna razvijenost učenika) značajno povezane sa nivoom demokratskih odnosa u školi. Empirijski dio istraživanja je uspješno realizovan zahvaljujući dobroj pripremi istraživanja i dobroj i ljubaznoj saradnji rukovodstava škole, te posebno velikoj zainteresovanosti, korektnoj i predusretljivoj saradnji ispitanika (nastavnika i učenika). Zahvaljujući takvom pristupu svih učesnika u istraživanju dobili smo vrijedne podatke i bio je skoro zanemarljiv broj neupotrebljivih upitnika. Našim istraživanjem smo dokazali da je nemjerljiv uticaj građanskog obrazovanja na ukupan razvoj demokratskih odnosa u osnovnim školama BPK Goražde.

Literatura:

1. Banjac Mirko, Časopis za organizovanje i vođenje škole "Direktor škole" br.1-2 2007.
Demokratizacija vaspitno-obrazovnog rada str 15
2. Kundačina Milenko, Veljko Bandur, Metodološki praktikum, "Merlin. Company"
Valjevo, Beograd 2007.
3. Povelja vijeća Evrope o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava 2010., str. 6
4. Vrkaš V.-Džidić R., Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava, Istraživanje,
Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava Civitas, Sarajevo 2011.